

SITOUTTAVAN KOULUYHTEISÖTYÖN KEHITTÄMISTYÖTÄ TEHDÄÄN PILOTOIMALLA

- opetus- ja kulttuuriministeriön koordinoi
 - paikalliseen kehittämistyöhön on myönnetty yhteensä 12,4 miljoona euroa rahoitusta vuosille 2021–2023
- 24 pilottihanketta, joissa mukana yhteensä 126 opetuksen järjestäjää
- mukana 550 perusopetuksen koulua ja 117 000 5.–9.-luokkien oppilasta
- rahoituksen painopisteet ovat poissaoloja ennaltaehkäisevissä työssä:
 - alueellinen koordinaatio sekä poissaoloihin liittyvän toimintamallin kehittäminen
 - opetusvelvollisuuteen sitomattomat työntekijät (kouluvalmentajat)
 - oman ryhmän tunnit (tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen, ryhmäyttäminen)

Luokanohjaajuus vaatii opettajilta monenlaista osaamista

– yläkoulun luokanohjaajien kokemuksia työtä tukevista rakenteista, kouluun kiinnittymisen tukemisesta sekä poissaoloihin puuttumisesta

Luokanohjaaja on yläkoulussa tärkeä toimija, jonka tehtävänä on huolehtia oman valvontaluokkansa koulunkäynnin sujumisesta, oppilaiden hyvinvoinnin seuraamisesta sekä opintojen etenemisestä. Olennainen osa luokanohjaajan toimenkuvaa on yhteydenpito oppilaiden huoltajien kanssa. Luokanohjaajilla onkin merkittävä rooli myös oppilaiden poissaolojen seuraamisessa sekä niihin puuttumisessa. Koulupoissaolojen lisääntyminen on herättänyt viime vuosina huolta. Tämä on nostanut tarkasteluun myös luokanohjaajan laajan työnkuvan sekä mahdollisuudet tukea oman valvontaluokkansa oppilaiden kouluun kiinnittymistä ja ottaa poissaoloihin liittyvä huoli puheeksi oppilaiden huoltajien kanssa.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) toteuttaa vuosina 2021–2023 sitouttavan kouluyhteisötyön arvioinnin. Arviointi on osa opetus- ja kulttuuriministeriön koordinoimaa kansallista kehittämistyötä, jonka tavoitteena on vähentää ja ennaltaehkäistä poissaoloja perusopetuksessa sekä luoda myönteistä toimintakulttuuria kouluissa. Karvin arviointi tuottaa tietoa kansallisen kehittämistyön tueksi samalla tukien paikallisia toimijoita oman kehittämistyönsä suuntaamisessa. Arvioinnin keskiössä ovat sitouttavan kouluyhteisötyön mahdollistavat ja poissaoloihin puuttumista edistävät hallinnolliset ja rakenteelliset ratkaisut, kouluun kiinnittymistä tukevat ja poissaoloja ehkäisevät käytännöt ja pedagogiset ratkaisut sekä poissaoloihin puuttumisen toimintatavat. Arvioinnin yhteydessä Karvi keräsi yläkoulun luokanohjaajina toimivilta opettajilta tietoa luokanohjaajien tehtävistä ja sitä tukevista rakenteista kouluissa. Tässä julkaisussa esitellään keskeisiä tuloksia luokanohjaajan tehtäväkentästä, sitä tukevista rakenteista sekä luokanohjaajan roolista kouluun kiinnittymisen tukemisessa sekä poissaoloihin puuttumisessa.

Sitouttavan kouluyhteisötyön arvioinnin ensimmäisen vaiheen tulosten (Markkanen ym. 2022) mukaan opettajat tarvitsevat lisää koulutusta ja työkaluja huolen puheeksi ottamiseen sekä poissaoloihin puuttumiseen. Tukea tarvitaan myös ryhmäyttämiseen liittyvien toimintatapojen sekä oppilaiden tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamiseen. Luokanohjaajien tehtäviin kuuluu oman valvontaluokan oppilaiden poissaolojen seuraaminen sekä yhteydenotto kotiin silloin, kun huoli poissaoloista herää tai poissaolojen määrä ylittää opetuksen järjestäjän toimintamallissa määritellyn tuntimäärän. Sitouttavan kouluyhteisötyön arvioinnin ensimmäisen vaiheen tulosten mukaan luokanohjaajan roolin ja tehtävien määrittelyä kouluun kiinnittymisen tukemisessa ja poissaolojen ehkäisyssä tulee täsmentää. Tästä syystä sitouttavan kouluyhteisötyön arvioinnin toisessa vaiheessa haluttiin selvittää, miten luokanohjaajana tällä hetkellä toimivat opettajat kokevat tämän tehtävän ja millaisia kehittämistarpeita opettajat itse luokanohjaajan tehtävissä tunnistavat.

Luokanohjaajan tehtäväkenttä on laaja ja sitä kuvataan vain niukasti ohjaavissa asiakirjoissa

Luokanohjaajan tehtävä yläkoulussa on yksi opettajan erityistehtävistä, josta ei yleensä voi kieltäytyä, jos rehtori niin määrää (Tikkanen 2020). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaan oppilaan ohjaaminen kuuluu kaikille oppilaan opettajille. Ohjaus jakaantuu kolmeen osa-alueeseen: kasvun ja kehityksen tukeminen, oppimaan oppimisen ohjaaminen ja uravalinnan ohjaus. Koulujen työnjako tämän suhteen tulisi määritellä kunkin koulun opetussuunnitelmassa. Luokanohjaajan rooli painottuu kasvun ja kehityksen tukemiseen. Aineenopettajat ohjaavat oppimista erityisesti oman aineen näkökulmasta ja opinto-ohjaajan tehtävä on ohjata jatko-opintoihin ja uravalintaan (Halme & Huttunen 2012; Kasurinen 2012.) Yläkoulun luokanohjaajan ammattitaitoon ja ohjausprosessiin kuuluvat muun muassa eettinen osaaminen, erilaisten oppijoiden tukeminen, vuorovaikutustaidot monenlaisten ihmisten kanssa ja monialainen yhteistyö koulussa (Tikkanen 2020).

Yläkoulun luokanohjaajan tehtäviä ei määritellä Perusopetuslaissa (642/2010), Perusopetusasetuksessa (852/1998 ajantasaistettu versio) tai Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014). Opetusalan valtakunnallinen työehtosopimus (OVTES 2017, osio B liite 1 14§) määrittää luokanvalvojan työtä seuraavasti:

”Luokanvalvojan tehtävänä on huolehtia hänelle määrätyn luokan oppilaiden kasvatuksellisista asioista. Tehtävä edellyttää yhteistyötä toisten opettajien ja koulun muun henkilökunnan kesken sekä koulun ja kodin välillä. Tärkeätä on myös luottamuksellisten suhteiden aikaansaaminen luokan oppilaiden kanssa. Luokanvalvoja on oman luokkansa oppilaiden edustaja opetusta ja järjestyksenpitoa koskevista asioissa. Luokanvalvojan tulee tutustua luokan oppilaisiin ja mahdollisuuksien mukaan heidän kasvuympäristöönsä ottaen erityisesti huomioon oppilaan persoonallisuuden kehittymisen ja koulunkäyntimotivaation sekä oppimisvaikeuksiin vaikuttavat tekijät, neuvotella oppilaiden ja huoltajien kanssa koulunkäyntiä koskevista asioista, osallistua luokan yhteisten tilaisuuksien järjestelyihin ja olla niissä mukana, esittää tarvittaessa rehtorille neuvottelu- yms. tilaisuuksien järjestämistä luokan toisten opettajien ja muiden oppilaita koulussa ohjaavien henkilöiden kanssa ja osallistua niiden järjestelyihin, osallistua oppilashuolto- toimintaan, tarkkailla luokan oppilaiden poissaoloja ja niiden syitä sekä ryhtyä tarvittaessa toimenpiteisiin.”

Virkaehtosopimuksen mukaisesti vuosiluokkien 7–9 luokanvalvojan tehtävät hoitamaan määrätylle opettajanviran haltijalle (lehtori/luokanopettaja) maksetaan luokanopettajan vuosiviikkoylituntipalkkiota vastaava korvaus, 1,4 vuosiviikkotuntia.

Huomionarvoista on, että vaikka luokanvalvojan/ -ohjaajan tehtävän tavoitteita ja siihen kuuluvia vastuita kuvataan työehtosopimuksessa yksityiskohtaisesti, kuvaus on kirjoitettu yksittäisen oppilaan tukemisen näkökulmasta. Tehtävänkuvaus ei mainita luokan hyvän yhteishengen tai oppilaiden keskinäisen ryhmäytymisen tukemista, mikä kuitenkin on merkittävä osa luokanohjaajan työtä käytännössä.

Luokanohjaajan roolista ja opettajan kokemuksista tässä tehtävässä toimimisesta on niukasti tutkimus- ja seurantatietoa. Opettajien kasvava työmäärä sekä heidän kokema kuormittuneisuus on herättänyt viime vuosina paljon huolta ja keskustelu (Kauppi ym. 2022). Luokanohjaajien työn tueksi ei ole tarjolla myöskään juurikaan yleisiä oppaita tai ohjeistuksia. Vuonna 2007 on julkaistu Opetushallituksen opinto-ohjauksen kehittämishankkeeseen liittynyt Luokanohjaajan käsikirja, jossa esitellään luokanohjaajan yleisinä tehtävinä kodin ja koulun yhteistyön hoitaminen, oppilaiden oppimisen ja kehityksen tukeminen sekä tarvittavien asiakirjojen laatiminen tukea tarvitseville oppilaille (Halme ym. 2007).

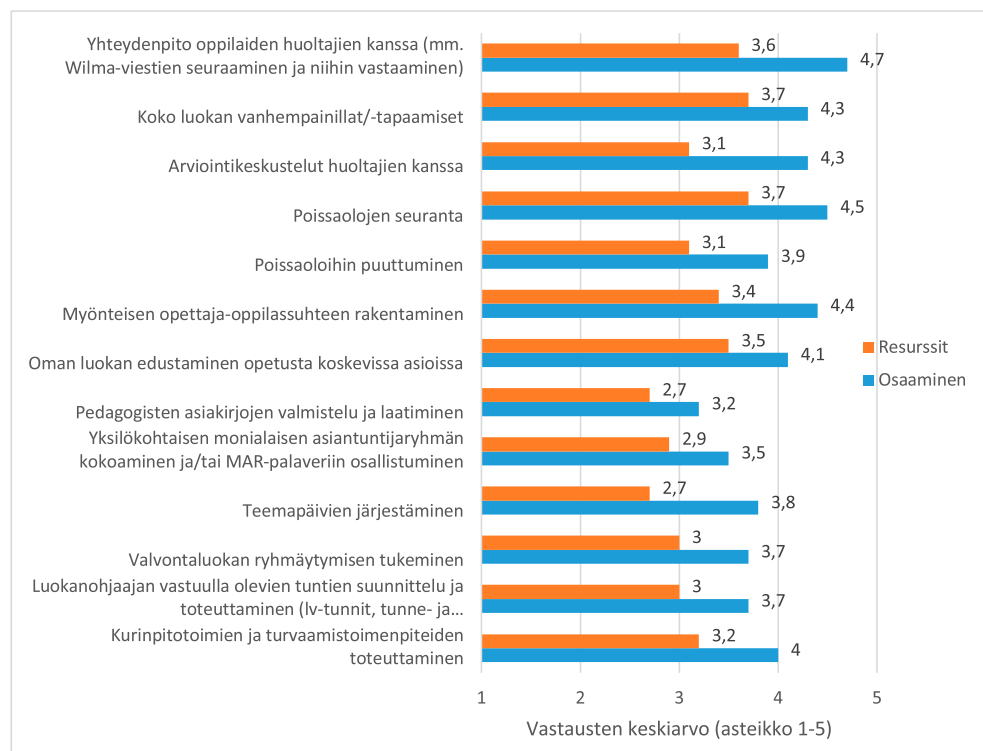
LUOKANOJAJAN TEHTÄVÄT

- Kyselyssä käytettiin käsitettä luokanohjaaja kuvaamaan yläkoulussa omasta valvontaluokasta vastuussa olevaa opettajaa. Tästä tehtävästä käytetään usein myös nimitystä luokanvalvoja. Tätä nimitystä käytetään myös virkaehtosopimuksessa. Käsite luokanohjaaja on kuitenkin otettu viime vuosina laajasti käyttöön ja se kuvaa paremmin tehtävää kouluun kiinnittymisen tukemisessa pelkästään oppilaiden koulunkäynnin valvonnan sijaan.
- Karvin kyselyyn vastanneista 42 % ilmoitti, että luokanohjaaja-nimike on käytössä myös omassa koulussa. 55 % vastaajista ilmoitti, että omassa koulussa käytetään nimikettä luokanvalvoja.
- Keskimäärin vastaajat ilmoittivat käyttävänsä luokanohjaajan tehtäviin aikaa hieman yli kolme tuntia viikossa.
- Luokanohjaajana toimiminen tarjoaa opettajille mahdollisuuden syventää oppilastuntemustaan sekä tutustua perheisiin. Merkittävä osa opettajista ei kuitenkaan koe luokanohjaajana toimimista itselleen mielelliseksi tehtäväksi.
- Vain pieni osa luokanohjaajista on saanut tehtävään liittyvää täydennyskoulutusta.

Luokanohjaajan tehtävät, opettajien osaaminen ja tehtäviin varatut resurssit

Luokanohjaajan tehtäväkenttä on hyvin laaja ja moninainen ja sen hallinta edellyttää opettajilta monenlaista osaamista. Karvin kyselyssä vastaajia pyydettiin arvioimaan erilaisia luokanohjaajan tehtäviin kuuluvia osa-alueita kahdella ulottuvuudella; miten he itse kokivat oman osaamisensa riittävän kyseisen tehtävän hoitamiseen sekä miten he arvioivat resurssien riittävän näiden tehtävien hoitamiseen (asteikko 1–5). Resurssilla tarkoitettiin niin käytettävissä olevaa aikaa kuin tehtävän tueksi tarjottavaa tukea ja erilaisia tukimateriaaleja. Tulosten mukaan opettajat arvioivat oman osaamisensa luokanohjaajan tehtävässä toimimiseen pääsääntöisesti melko riittäväksi (kuvio 1). Vahvimmaksi opettajat arvioivat osaamisensa huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön (ka. 4,7), poissaolojen seuraamisen (ka. 4,5), myönteisen opettaja-oppilassuhteen rakentamisen (ka. 4,4), arviointikeskusteluiden (ka. 4,3) sekä koko luokan vanhempainiltojen toteuttamisen (ka. 4,3) osalta. Sen sijaan pedagogisten asiakirjojen valmistelun ja laatimisen (ka. 3,2), monialaisen asiantuntijaryhmän työskentelyyn osallistumisen (ka. 3,5) sekä valvontaluokan ryhmytymisen tukemisen (ka. 3,7) osalta osaamisessa nähtiin olevan enemmän kehittämistarvetta.

Resurssien suhteen luokanohjaajien arviot olivat kriittisempiä. Yksikään luokanohjaajien tehtäviin kuuluvista osa-alueista ei yltänyt asteikolla 1–5 arvioitaessa yli 3,7 keskiarvoa. Heikoimmin resurssien koettiin riittävän pedagogisten asiakirjojen valmisteluun ja laatimiseen (ka. 2,7), monialaisen asiantuntijaryhmän työskentelyyn osallistumiseen (ka. 2,9), teemapäivien järjestämiseen (ka. 2,9), poissaoloihin puuttumiseen (ka. 3,1) sekä arviointikeskusteluihin huoltajien kanssa (ka. 3,1).

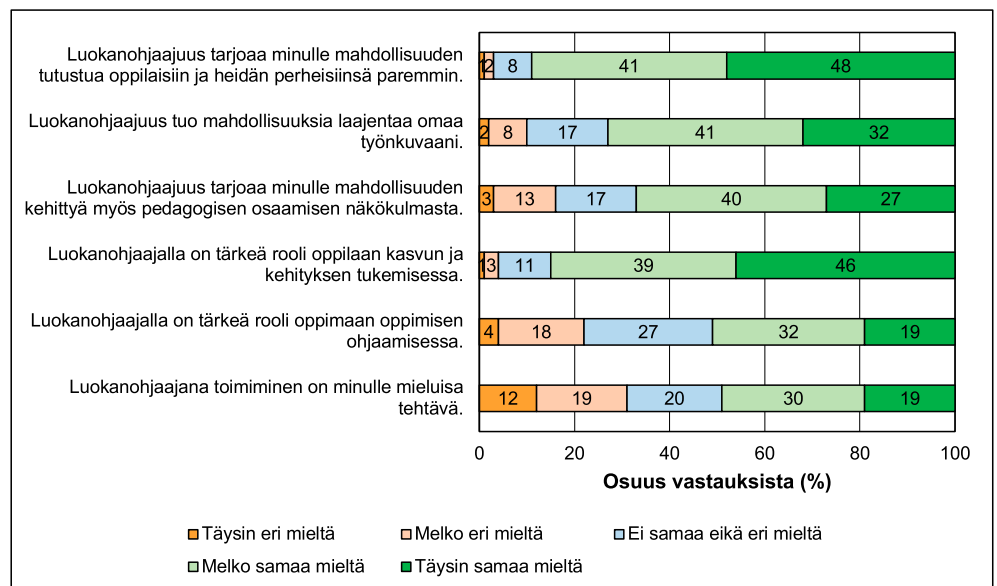

KUVIO 1. Luokanohjaajien kokemukset luokanohjaajan tehtäviin liittyvästä osaamisesta sekä siihen tarjottavista resursseista (n = 1221–1304)

Vastaajien oli myös mahdollista mainita, mikäli jokin luokanohjaajan tehtävänkuvaa kartoittavan kysymyksen vastausvaihtoehdoista ei omassa koulussa kuulu osaksi luokanohjaajan tehtäviä. Vastausten perusteella vain teemapäivien järjestäminen oli listatuista toimenkuvan osa-alueista sellainen, joka ei ole laajasti osa luokanohjaajan toimenkuvaa eri kouluissa. Viidennes vastaajista ilmoitti, että tämä tehtävä ei omassa koulussa kuulu luokanohjaajan toimenkuvaan. Muiden osa-alueiden osalta noin 1–4 % vastaajista mainitsi, ettei kyseinen tehtävä kuulu luokanohjaajalle.

Vastaajia pyydettiin kyselyssä arvioimaan myös sitä, kuinka paljon aikaa heillä menee keskimäärin viikoittain luokanohjaajan tehtävien hoitamiseen. Vastausten perusteella luokanohjaajina toimivat opettajat käyttävät keskimäärin 3,2 tuntia viikossa luokanohjaajan tehtävien hoitamiseen. Vastauksissa oli kuitenkin hajontaa, ja viidennes luokanohjaajista käyttää aikaa luokanohjaajan tehtävien hoitamiseen yli 3,2 tuntia viikossa.

Kyselyssä kartoitettiin myös, millaisia ulottuvuuksia opettajat kokevat luokanohjaajan tehtävän tuovan osaksi opettajan työnkuvaa (kuvio 2). Valtaosa vastaajista kokee, että luokanohjaajuus antaa mahdollisuuden tutustua oppilaisiin ja heidän perheisiinsä paremmin. Lähes 90 % vastaajista on tästä melko tai täysin samaa mieltä. Lähes yhtä suuri osuus vastaajista (85 %) kokee myös, että luokanohjaajalla on tärkeä rooli oppilaan kasvun ja kehityksen tukemisessa. Oppimaan oppimisen ohjaamisessa noin puolet vastaajista näkee luokanohjaajan roolin merkityksellisenä. Luokanohjaajuuden koettiin tarjoavan myös mahdollisuuksia opettajan oman toimenkuvan kehittämiseen. 73 % vastaajista kokee, että luokanohjaajuus tarjoaa mahdollisuuden laajentaa omaa työnkuvaa ja noin kaksi kolmasosaa näkee tehtävän myös mahdollistavan kehittymisen pedagogisessa osaamisessa. Huomiota herättävää kuitenkin on, että vain alle puolet kyselyyn vastanneista opettajista pitää luokanohjaajana toimimista itselle mieluisana tehtävänä ja 31 % vastaajista on tästä melko tai täysin eri mieltä.

KUVIO 2. Opettajien kokemukset luokanohjaajana toimimisesta oman toimenkuvan näkökulmasta (n = 1286–1294)

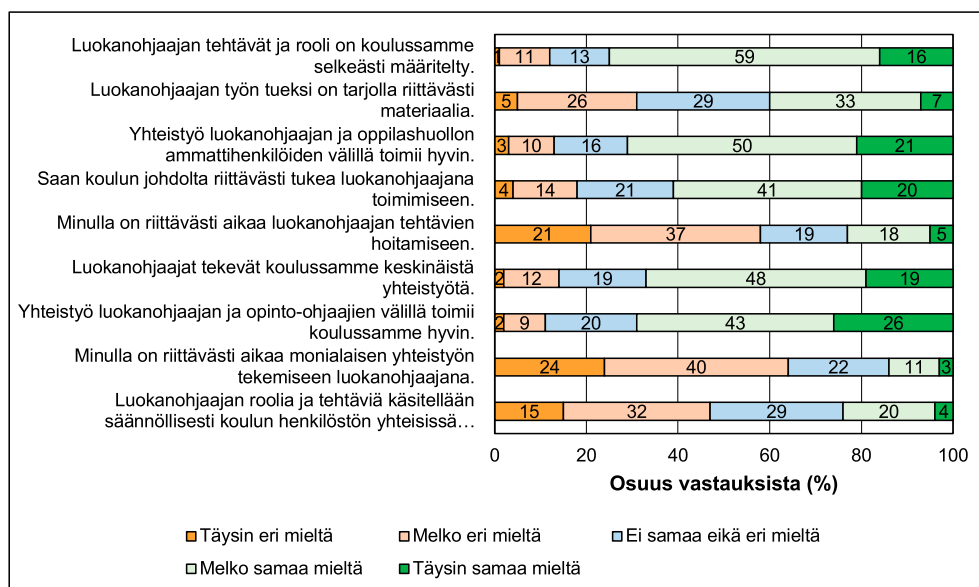
LUOKANOHAJAAJUUS JA SITÄ TUKEVAT RAKENTEET

- Luokanohjaajat kokivat oman osaamisensa luokanohjaajan tehtäviin valtaosin riittäväksi.
- Erityisesti pedagogisten asiakirjojen laatimisessa, yksilökohtaisen monialaisen työskentelyn käynnistämässä tai siihen osallistumisessa sekä poissaoloihin puuttumisessa ja oppilaiden ryhmäyttämisessä tunnistettiin tarvetta vahvistaa osaamista. Näihin kaivattiin myös lisää aikaresursseja.
- Kolmannes luokanohjaajana toimivista opettajista ei koe saavansa koulun johdolta riittävästi tukea tehtävässä toimimiseen.
- Luokanohjaajilla on eri kouluissa käytössä erilaisia rakenteita oman työnsä tueksi. Yleisimmin käytössä on luokatasoinen tiimi sekä säännölliset tapaamiset erityisopettajan kanssa.
- Vain hieman yli puolet luokanohjaajista kertoo, että omassa koulussa on kirjalliset ohjeistukset luokanohjaajan roolista ja tehtävistä.

Luokanohjaajuus ja työtä tukevat rakenteet

Arviointiaineiston perusteella luokanohjaajan tehtävät ja rooli on pääsääntöisesti määritelty koulussa selkeästi; kolme neljäsosaa vastaajista oli tästä melko tai täysin samaa mieltä. Vastauksissa oli kuitenkin hajontaa ja useampi kuin joka kymmenes vastaaja oli asiasta melko tai täysin eri mieltä. Sen sijaan kuten aikaisemmin esitellyt luokanohjaajien arviot käytettävissä olevista resursseista osoittivat, merkittävä osa kyselyyn vastanneista opettajista kokee, että luokanohjaajan tehtävien hoitamiseen ei ole riittävästi aikaa. Vain hieman yli viidennes vastaajista kokee aikaresurssin riittäväksi ja yli puolet vastaajista oli tästä melko tai täysin eri mieltä. Aikaresurssi koettiin riittämättömäksi erityisesti monialaisen yhteistyön osalta; vain 14 % vastaajista arvioi, että monialaisen yhteistyön tekemiseen on luokanohjaajana riittävästi aikaa (kuvio x).

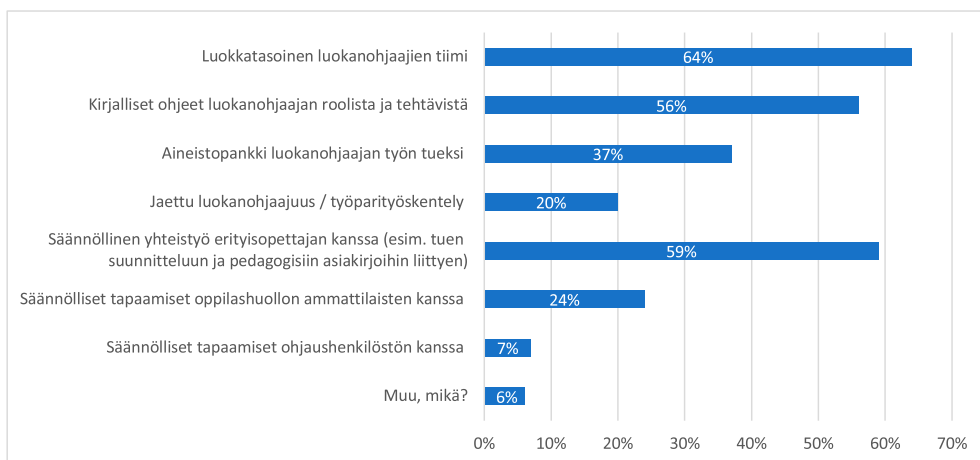
Opettajien kokemukset vaihtelivat paljon myös sen suhteen, kuinka paljon he kokivat saavansa koulun johdolta tukea luokanohjaajana toimimiseen sekä miten toimivaa luokanohjaajan ja eri toimijoiden välinen yhteistyö omassa koulussa on. Hieman alle kaksi kolmasosaa vastaajista kokee saavansa koulun johdolta riittävästi tukea luokanohjaajana toimimiseen, lähes viidennes vastaaja puolestaan oli tästä melko tai täysin eri mieltä. Vastaavaa vaihtelua oli myös vastaajien kokemuksissa luokanohjaajan ja muiden koulun toimijoiden välisen yhteistyön toimivuudessa. 67 % vastaajista ilmoittaa, että omassa koulussa luokanohjaajat tekevät keskinäistä yhteistyötä. 71 % vastaajista oli samaa tai melko samaa mieltä siitä, että yhteistyö luokanohjaajan sekä oppilashuoltopalveluiden ammattilaisten kanssa toimii hyvin. Hieman pienempi osuus vastaajista (69 %) koki yhteistyön luokanohjaajien ja opinto-ohjaajien kanssa toimivan omassa koulussa hyvin. Vastausten perusteella luokanohjaajan roolista ja tehtävistä käydään melko vähän keskustelua koulun henkilöstön yhteisissä tapaamisissa. Harvempi kuin joka neljäs vastaaja oli tätä koskevn väittämän kanssa täysin tai melko samaa mieltä, lähes puolet vastaajista puolestaan oli tästä melko tai täysin eri mieltä.

KUVIO 3. Luokanohjaajien kokemukset tehtävään käytettävissä olevasta aikaresurssista sekä tehtävään liittyvän yhteistyön toimivuudesta eri toimijoiden välillä (n = 1294–1301)

Luottamuksellisen opettaja-oppilassuhteen rakentaminen on tärkeä osa luokanohjaajan tehtävänkuva. Arviointiaineiston mukaan siinä, millaisia mahdollisuuksia luokanohjaajilla on oman valvontaluokkansa kanssa toimimiseen, on eroa koulujen välillä. Kyselyyn vastanneista opettajista 79 % opettaa kaikkia oman valvontaluokkansa oppilaita ja 11 % suurinta osaa oman valvontaluokkansa oppilaita. Joka kymmenes vastanneista opettaa vain pientä osaa valvontaluokkansa oppilaita tai ei ketään heistä. Kyselyssä kartoitettiin myös sitä, millaisia mahdollisuuksista luokanohjaajilla on oman valvontaluokan oppilaiden kohtaamiseen omien opetustuntien lisäksi. Yleisimmin käytössä oli luokanohjaajan vartti tai välitunti, joka oli puolella vastaajista käytössä viikoittain ja hieman useammalla kuin joka kymmenennellä vastaajalla käytössä kuukausittain tai muutaman kerran lukukaudessa. Luokanohjaajan tunti oli käytössä joka kymmenennellä vastaajalla viikoittain, 30 % vastaajista kuukausittain ja kolmanneksella vastaajista muutaman kerran lukukaudessa tai harvemmin. Viidenes vastaajista ilmoitti, ettei käytössä ole ollenkaan luokanvalvojan tunteja oman valvontaluokan kanssa.

Arviointiaineiston perusteella luokanohjaajien työn tueksi tarjotaan eri kouluissa erilaisia rakenteita (kuvio 4). Yleisimmät rakenteet ovat luokkatasoinen luokanohjaajien tiimi (64 %) sekä säännöllinen yhteistyö erityisopettajan kanssa (59 %). Vain hieman yli puolet vastanneista ilmoittaa, että omassa koulussa on kirjalliset ohjeistukset luokanohjaajan roolista ja tehtävistä ja reilu kolmannes vastaajista kertoo, että koulussa on aineistopankki luokanohjaajan työn tueksi. Lähes joka neljäs vastaaja ilmoittaa, että omassa koulussa luokanohjaajilla on säännöllisiä tapaamisia oppilashuoltopalveluiden ammattilaisten kanssa, alle joka kymmenes vastaaja ilmoittaa, että säännöllisiä tapaamisia pidetään ohjaushenkilöstön kanssa. Joka viides vastaaja mainitsee, että omassa koulussa on käytössä jonkinlainen jaetun luokanohjaajuuden tai työparityöskentelyn malli.

KUVIO 4. Luokanohjaajan työtä tukevat rakenteet (n = 1254)

Vastaajat saivat avovastauksella tuoda esiin myös muita käytössä olevia rakenteita luokanohjaajan työn tueksi. Näissä kuvattiin ensisijaisesti opettajien omia keskinäisiä toimintatapoja ja hyviä käytäntöjä, joita opettajat olivat oman työnsä tueksi kehittäneet:

”Toisen luokanohjaajan kanssa ollaan otettu omaksi käytännöksemme tehdä paljon yhteistyötä.”

”Whatsapp-ryhmä luokanvalvojen kesken.”

”Itse järjestän palavereja, juttelen muiden ohjaajien ja opettajien kanssa välituntisin, hyppy-tunneilla, sovittuja tapaamisia jos joku ongelma.”

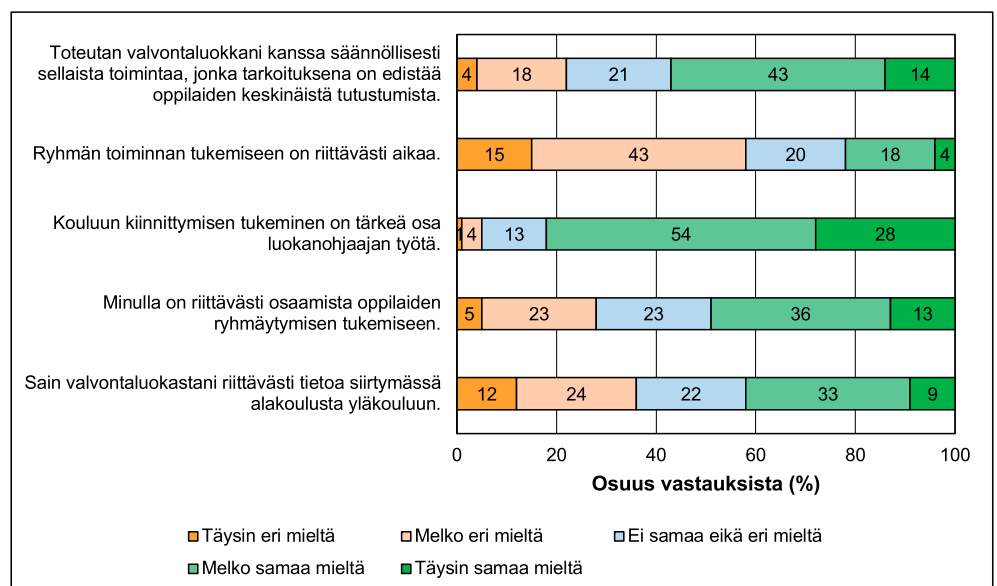
LUOKANOHAJAAJILLA ON LIIAN VÄHÄN AIKAA KOULUUN KIINNITTÄMISEN TUKEMISEEN

- Valtaosa opettajista pitää kouluun kiinnittämisen tukemista tärkeänä osana luokanohjaajan työtä.
- Opettajat kaipaavat ryhmän toiminnan tukemiseen sekä lisää aikaa että osaamisen vahvistamista. Vain hieman yli puolet luokanohjaajana toimivista opettajista ryhmäyttää omaa valvontaluokkaansa säännöllisesti.
- Lähes 60 % vastanneista kokee, että ryhmän toiminnan tukemiseen ei ole riittävästi aikaa ja hieman alla 30 % kokee oman osaamisensa oppilaiden ryhmäyttämiseen riittämättömäksi.

Kyselyssä kartoitettiin myös luokanohjaajien osallistumista tehtävää tukevaan täydennyskoulutukseen. Vastausten perusteella opettajat saavat harvoin täydennyskoulutusta, joka tukee luokanohjaajan roolissa toimimista. Vastaajista lähes neljä viidesosaa (78 %) ilmoitti, että ei ole osallistunut luokanohjaajan tehtävään liittyvään täydennyskoulutukseen tässä koulussa työskennellessään. 15 % vastaajista mainitsi osallistuneensa yksittäiseen koulutuspäivään luokanohjaajan tehtäviin liittyen ja 7 % vastaajista ilmoitti osallistuneensa laajempaan koulutuskokonaisuuteen. Koulutukseen osallistumattomilta vastaajilta kysyttiin tarkemmin syytä siihen, miksi he eivät olleet osallistuneet luokanohjaajana toimimista tukevaan täydennyskoulutukseen. Yleisin syy oli se, että tällaista täydennyskoulutusta ei ole ollut tarjolla (74 %). Noin joka kymmenes vastaaja koki, ettei täydennyskoulutukseen ole ollut tarvetta ja hieman pienempi osuus vastaajista (7 %) puolestaan, ettei heillä ole ollut mahdollisuutta osallistua, vaikka täydennyskoulutusta olisikin tarjottu.

Luokanohjaajan rooli kouluun kiinnittämisen tukemisessa

Kouluun kiinnittymisellä tarkoitetaan oppilaan suhdetta koulutyöhön. Tutkimuskirjallisuudessa sen katsotaan muodostuvan kolmesta osa-alueesta, tunneperäisestä, tiedollisesta sekä toiminnallisesta (Finn 1989). Valtaosa kyselyyn vastanneista opettajista pitää kouluun kiinnittämisen tukemista tärkeänä osana luokanohjaajan työtä (kuvio 5). Kuitenkin vastanneista vain hieman yli puolet (57 %) kertoo toteuttavansa oman valvontaluokkansa kanssa säännöllisesti sellaista toimintaa, jonka tarkoituksena on edistää oppilaiden keskinäistä tutustumista. Useampi kuin joka viides vastaaja (22 %) oli tästä eri mieltä. Vastausten perusteella opettajat kaipaavat ryhmän toiminnan tukemiseen sekä lisää aikaa että osaamisen vahvistamista. 58 % vastanneista kokee, että ryhmän toiminnan tukemiseen ei ole riittävästi aikaa. Vain hieman yli viidennes vastaajista on tästä melko tai täysin samaa mieltä. Oman osaamisensa oppilaiden ryhmäyttämiseen puolestaan kokee riittämättömäksi 28 % vastaajista.

KUVIO 5. Opettajien kokemukset kouluun kiinnittämisen tukemisesta (n = 1287–1292)

POISSAOLOT HERÄTTÄVÄT HUOLTA JA NIIDEN SELVITTELY VIE PALJON LUOKANOJAAJAN TYÖAIKAA

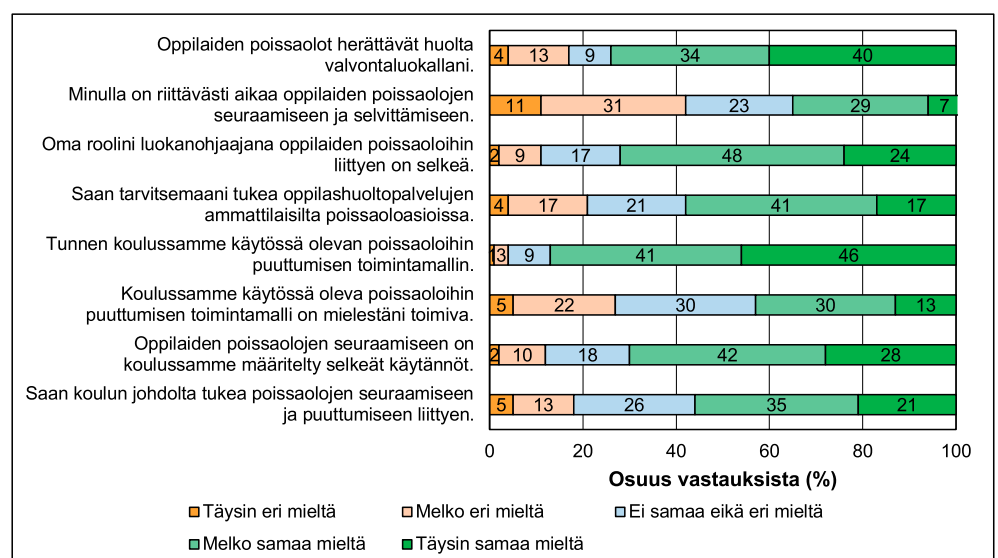
- 75 % kyselyyn vastanneista opettajista kokee, että oppilaiden poissaolot herättävät omalla valvontaluokalla huolta.
- Oman koulun toimintamalli poissaoloihin puuttumiseksi on luokanohjaajina toimiville opettajille pääsääntöisesti tuttu. Vastaajista vain xx ilmoitti pitävänsä sitä toimivana.
- Luokanohjaajat tarvitsivat poissaolojen seuraamiseen ja puuttumiseen enemmän tukea koulun johdolta. Vain joka viides vastaaja oli tyytyväinen koulun johdolta saamaansa tukeen.

Vastaajat saivat avovastauksissa kertoa, millaista konkreettista toimintaa he toteuttavat oman valvontaluokkansa ryhmäyttämisen tueksi. Yleisimmin vastaajat kertoivat hyödyntävänsä erilaisia leikkejä ja pelejä oppilaiden keskinäisen tutustumisen tukena. Osa vastaajista ilmoitti, ettei käytä mitään varsinaista menetelmää vaan tutustuminen tapahtuu vapaamuotoisesti ja osana muuta toimintaa.

Poissaolojen seuranta ja niihin puuttuminen ovat merkittävä osa luokanohjaajan työnkuvaa

Koulupoissaolojen määrä on käytettävissä olevan tilastotiedon perusteella lisääntynyt (esim. Hietanen-Peltola ym. 2022). Kyselyyn vastanneista luokanohjaajista kolme neljäsosaa ilmoittaa, että oppilaiden poissaolot herättävät omalla valvontaluokalla huolta. Opettajat tarvitsisivat vastausten perusteella myös enemmän aikaa poissaolojen seuraamiseen ja selvittämiseen. Vain hieman yli kolmannes vastaajista kokee, että aikaa tähän on riittävästi. Luokanohjaajan rooli poissaolojen seuraamisessa ja niiden selvittämisessä koetaan kuitenkin pääosin selkeäksi; lähes kolme neljästä vastaajasta on tätä koskevasta väittämästä melko tai täysin samaa mieltä. Luokanohjaajat myös tuntevat koulun toimintamallin poissaoloihin puuttumiseen hyvin; 87 % vastaajista oli tätä koskevan väittämän kanssa melko tai täysin samaa mieltä. Sen sijaan kokemukset kyseisen toimintamallin toimivuudesta olivat vaihtelevia. 43 % vastaajista piti toimintamallia toimivana, 27 % puolestaan oli tästä eri mieltä. 30 % vastaajista ei ollut samaa eikä eri mieltä, mikä voi osaltaan kertoa siitä, että poissaoloihin puuttumisen toimintamallin toimivuutta on haastava vielä arvioida, kun toimintamalleja on useissa kouluissa vasta äskettäin otettu käyttöön tai päivitetty osana sitouttavan koulu yhteistyön kehittämistoimintaa. Myös koronapandemia on vaikuttanut poissaoloihin merkittävästi, mikä osaltaan haastaa puuttumisen toimintatapojen vaikutusten arviointia (kuvio 6).

Vastaajien kokemukset eri tahoilta saatavaan tukeen oppilaiden poissaolojen seuraamisessa ja niihin puuttumisessa vaihtelevat. Vain hieman yli puolet (56 %) vastaajista saa koulun johdolta tukea poissaolojen seuraamiseen ja puuttumiseen liittyen. Oppilas- huolto palvelujen ammattilaisilta tarvittavaa tukea ilmoittaa saavansa 60 % vastaajista.

KUVIO 6. Luokanohjaajien kokemukset omasta roolistaan poissaoloihin puuttumisessa (n = 1289–1295)

Luokanohjaajat toivovat erityisesti tehtävien selkeyttämistä sekä enemmän yhteistyötä

Opettajat saivat avovastauksella kertoa, miten he kehittäisivät luokanohjaajan roolia ja siihen tarjottavaa tukea. Vastauksissa korostui erityisesti luokanohjaajan työmäärän rajaaminen. Tähän ehdotettiin useita erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja, kuten luokkakokojen pienentäminen tai luokanohjaajuuteen liittyvien vastuiden jakaminen esimerkiksi tiimityöskentelyyn, yhteisopettajuuden sekä työparityöskentelyyn avulla useamman opettajan kesken. Useat vastaajat toivat esiin sen, että luokanohjaajan työn kuormittavuus riippuu hyvin paljon siitä, millainen valvontaluokka heillä kulloinkin on ja he kokivat tehtävän kuormittavan opettajia eri tavoin.

”Enemmän tiimityötä ja vastuunjakoja luokanohjaajien kesken.”

”Vähemmän tuen oppilaita yhdelle luokalle, jotta ryhmänohjaajalla on aikaa huolehtia kaikista oppilaista ja kuormitus ei kasvaisi liian suureksi. Lisäksi erityisopettajien roolia tuen asiakirjojen päivittämisessä ja kokousten järjestämisessä tulisi kasvattaa. Nyt ne jäävät käytännössä täysin ryhmänohjaajan vastuulle.”

”Opettajien työtaakkaa pitäisi todella pohtia tarkasti. Kauniit ja jalot tavoitteet eivät voi toteutua, jos niihin ei resursoida sekä aikaa että rahaa. Yhteydenpito koteihin ei voi nykyisillä resursseilla toteutua tavoitteiden mukaisesti ilman, että opettaja ylittää rankasti työaikansa joka ikinen vuosi.”

Avovastauksissa toivottiin myös luokanohjaajan tehtävien rajausta, mikä osaltaan keventäisi työmäärää. Erityisesti oppimisen ja koulunkäynnin tukeen sekä tähän liittyvien asiakirjojen laatiminen sekä poissaolojen seuraaminen ja niihin puuttuminen mainittiin vastauksissa sellaisina luokanohjaajan toimenkuvaan kuuluvina osa-alueina, joiden osalta luokanohjaajat toivoivat enemmän yhteistyötä muiden koulun ammattilaisten kanssa. Opettajat toivoivat myös lisäkoulutusta sekä selkeämpiä ohjeistuksia ja niiden säännöllistä kertaamista koulu yhteisössä.

”Lisää aikaa oman luokan kanssa jatkuvan ryhmäytymisen kanssa. Vähintään tunti kuussa olisi toimiva. Poissaoloihin puuttumiseen lisää tukea ohr-toimijoilta. Isoissa kouluissa sosiaalityö kouluihin.”

”Työhön tulee koko ajan lisää hommaa (viimeisimpänä tutustumiskeskustelut alkusyksyyn, vaikka arviointikeskustelutkin on kohta tulossa) ja luokanohjaajan päivät (nyt jo nousut noin kymmeneen vuodessa), mutta mitään ei vastaavasti vähennetä tai palkkausta korjata.”

”Laajemmalla moniammatillisella yhteistyöllä, niin että koulun oppilashuoltohenkilöstö ja ulkopuoliset tahot saataisiin tiiviimmin vastuuseen oppilaasta. Liian paljon kokous- ja yhteydenpitovastuuta säilytetään yksittäiselle luokanohjaajalle (lasu-ilmoitukset, kokoukset ym.), kun ammattilaiset voisivat ilman opetusvelvollisuutta istua hoitamassa näitä asioita.”

”Käymällä vähintään kerran lukuvuodessa läpi luokanohjaajan tehtävät. Siirtämällä tukiasiakirjoista vastuun erityisopettajille, jotka käytännössä organisoivat tuen.”

”Voisi olla jokin kaikille luokanohjaajille pakollinen koulutus, jossa kerrottaisiin esimerkiksi ryhmäytymisestä, hyvän ilmapiirin luomisesta ja poissaoloihin ja käytösongelmiin reagoimisesta. Mielestäni luokanohjaajia ei pitäisi velvoittaa pitämään luokanohjaajan tuokioita tai tunteja, koska jos opettaa omaa ryhmäänsä tasaisesti koko lukuvuoden, on oman luokan asioita mahdollista hoitaa myös oppiaineen tuntien aikana (infot, ryhmätyöt). Luokanohjaajalla menee kuitenkin paljon aikaa esimerkiksi huoltajapalaverien ja vanhempainiltojen pitämiseen, poissaoloihin ja käytösongelmiin reagoimiseen jne.”

”Koulutusta luokanohjaajana toimimiseen.”

Lopuksi

TIEDONKERUUN TOTEUTUS TARKEMMIN

- Sitouttavan koulu yhteistyön erityisavustusta saaneiden opetuksen järjestäjien koulusta valittiin harkinnanvarainen näyte, joista aineisto kerättiin keväällä 2023. Koulujen rehtoreita pyydettiin välittämään kysely eteenpäin opettajille, joilla tällä hetkellä on oma valvontaluokka.
- Kyselyyn vastasi 1315 opettajaa 165 eri koulusta. Vastaajista 70 % oli miehiä ja 25 % naisia. 5 % ei halunnut kertoa omaa sukupuoltaan.
- 34 % vastaajista oli tällä hetkellä 7.-luokan luokanohjaajana, 32 % 8.-luokan luokanohjaajana sekä 32 % 9.-luokan luokanohjaajana

Luokanohjaajan rooli yläkoulussa oppilaiden kouluun kiinnittymisen tukemisessa on merkittävä. Arviointitulosten mukaan tehtäväkenttä on hyvin moninainen. Erityisesti huomiota herättää se, että jopa kolmannes opettajista ei koe luokanohjaajana toimimista itselleen mieluisaksi tehtäväksi. Luokanohjaajan työtä kuormittaa erityisesti aikaresurssin puute. Arviointitulosten perusteella opettajat kokevat, että heillä ei ole riittävästi aikaa oman valvontaluokan ryhmän toiminnan tukemiseen eikä poissaolojen seuraamiseen sekä niiden selvittämiseen. Keskimäärin luokanohjaajina toimivilla opettajilla menee viikoittain yli kolme tuntia aikaa tähän liittyvien tehtävien hoitamiseen, kun tehtävästä maksetaan työehtosopimuksen mukaisesti 1,4 vuosiviikkotunnin korvaus. Luokanohjaajan tehtäviin käytettävässä ajassa on kuitenkin melko paljon vaihtelua opettajien välillä ja työmäärään vaikuttaa hyvin paljon se, kuinka paljon valvontaluokan oppilailla on haasteita oppimisessa tai epäsäännöllistä koulunkäyntiä.

Arviointitulosten perusteella koulujen välillä on paljon eroa siinä, millaisia rakenteita luokanohjaajan työn tueksi on tarjolla. Koulun oma toimintakulttuuri, monialaisen yhteistyön käytäntöjen toimivuus sekä opettajan oma osaaminen vaikuttavat siihen, miten luokanohjaaja voi toteuttaa tehtävänsä. Arviointitulosten perusteella erityisesti koulun johdolla on merkittävä rooli luokanohjaajan työn tukemisessa, jotta vastuu yhteistyön toimintatavoista ei jää yksittäisten opettajien harteille. Vastausten perusteella opettajat kokevat, että luokanohjaajan työnkuva on tällä hetkellä ja nykyisillä toimintatavoilla hyvin laaja ja kuormittava. Opettajat toivovat paitsi tehtävästä maksettavan korvauksen tarkistamista myös laajempia rakenteellisia muutoksia tehtävän kehittämiseksi. Erityisesti toivotaan erilaisia tiimityömalleja tai työpariratkaisuja, jotta työmäärää opettajien välillä voidaan tasata ja tehdä luokanohjaajan toimenkuvasta mielekkäämpi.

Luokanohjaajan tehtävän tueksi on olemassa hyvin vähän valtakunnallisia ohjeistuksia. Olisi tärkeä kehittää tutkittuun tietoon perustuvia toimivia malleja luokanohjaajan työtä tukevien rakenteiden, ryhmän toiminnan, monialaisen yhteistyön sekä kolmiporaisen tuen toteuttamiseen. Ennen kaikkea tarvitaan koulutasolla määritellyt selkeät toimintatavat yhteisöllisen oppilashuollon, oppilashuollon palveluiden kanssa tehtävän yhteistyön sekä oppimisen tuen toteuttamiseksi. Lisäksi tarvitaan selkeitä rakenteita ja toimintatapoja opettajien keskinäiselle yhteistyölle, opettajien keskinäistä hyvien käytäntöjen jakamista ja yhteistyötä sekä jatkuvaa koulutusta, jolla opettajat voivat kehittää osaamistaan luokanohjaajan tehtäviin.

Lähteet

- Halme, S., Huttunen, M-L., Kuikka, J., Pesonen, A. & Suoja, P. Luokanohjaajan käsikirja 2007. Oppilaanohjauksen ja opinto-ohjauksen kehittämishanke 2003–2007. Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/46530_luokanohjaajan_kasikirja.pdf
- Hietanen-Peltola, M., Jahnukainen, J., Laitinen, K. & Vaara, S. 2022. Oppilaiden ja opiskelijoiden kasvavat ongelmat ja koronan heikentämät palvelut edelleen arkea opiskeluhuoltopalveluissa: OPA 2022 -seurannan tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 32/2022.
- Kauppi, M., Vesa, S.; Kurki, A-L., Olin, N., Aalto, V. & Ervasti, J. 2022. Opettajat muuttuvassa koulu maailmassa : Opettajien työhyvinvoinnin kehitys opetussuunnitelmauudistuksen aikana. Työterveyslaitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-261-994-5>
- Kasurinen, H. 2012. Ohjauksen laatu ja arviointi. Teoksessa: H. Kasurinen, E. Merimaa & J. Pirttiniemi (toim.) Opinto-ohjaajan käsikirja. 2. painos. Opetushallitus, Oppaat ja käsikirjat 2011/3, 86–95.
- Markkanen, E-L., Rumpu, N., Saarinen, J., Hyvärinen, N., Henriksson, P., Lantela, L., Lumme, M., Paalasmaa, J., Palmu, M. & Palmu, I. 2022. Sitouttavan koulu yhteistyön arviointi – Arvioinnin väliraportti. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 20:2022.
- Opetushallitus (2014). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2014:96
- OVTES. Opetusalan työehtosopimus 2022–2025. <https://www.kt.fi/sopimukset/ovtes/2022/osio-b-liite-1-peruskoulu/viranhaltijoiden-tyoaika>
- Tikkanen, A. 2020. ”Luokassa rauha ja kaikilla hyvä tahto!” Yläkoulun luokanohjaaja inklusiivisessa koulussa: moninainen toimija oppilaiden, huoltajien ja koulun henkilökunnan välimaastossa. Jyväskylän yliopisto.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

PL 380 (Hakaniemenranta 6)
00531 Helsinki

+358 29 533 5500

Nationella centret för utbildningsutvärdering

PB 380 (Hagnäskajen 6)
00531 Helsingfors

kirjaamo@karvi.fi

Finnish Education Evaluation Centre

P.O. Box 380 (Hakaniemenranta 6)
FI-00531 HELSINKI

karvi.fi